

ÇİN'İN KÜRESEL EKONOMİ POLİTİKALARININ MERKANTİLİZM KAPSAMINDA İNCELENMESİ¹

Erdem Selman DEVELİ²

ÖZET

15 ile 18. yüzyıllar arasında Avrupa'da etkili olan Merkantilizm, dünya ekonomisinde Avrupalı devletleri ön plana çıkartan sistemin adıdır. Bu sistem sayesinde Avrupalı devletler, ekonomideki dönüşümü başlatmış ve hâkimiyeti Asya'dan Avrupa'ya taşımışlardır. Ekonomik dönüşümün düşünsel altyapısını oluşturan Merkantilist yaklaşıma göre, altın ve gümüş gibi değerli madenlere sahip olmak ülkeler açısından zenginlik sayılmaktadır. Bu sebeple ithalat, ülkeden değerli maden çıkışına sebep olduğu için azaltılmalı; ihracat ise bunun tam tersine, ülkeye değerli maden girişine yol açtığı için artırılmalıdır. Yaklaşık 300 yıl etkili olan ve daha sonraki dönemlerde özellikle David Hume ve Adam Smith tarafından eleştirilen Merkantilizm, 20. yüzyıldan sonra tekrardan tartışılmaya başlanmıştır. Yakın dönemde ise özellikle Çin'in altın ve döviz rezervlerini artırma çabaları, Merkantilizm ile ilgili yeni kavramların (Neo Merkantilizm ve New Merkantilizm) literatüre girmesine sebep olmuştur.

Bu açıklamalar doğrultusunda çalışmanın amacı; Merkantilist yaklaşımların Çin'in dünya ekonomisindeki hâkimiyetine olan etkisinin incelenmesidir. Bu bağlamda çalışmada, tarihsel inceleme ve karşılaştırmalı analiz yöntemi tercih edilmiştir. Yapılan incelemelerin sonucunda ise Merkantilist politikaların, Çin'in hâkimiyet mücadelesinde önemli etkilere sahip olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çin, Merkantilizm, Neo Merkantilizm, New Merkantilizm.

ANALYSIS OF CHINA'S GLOBAL ECONOMY POLICIES IN THE SCOPE OF MERCANTILISM

ABSTRACT

Mercantilism, which is effective in Europe between the 15th and 18th centuries, is the name of the system that brings European states to the forefront of the world economy. Through this system, European states have started the transformation in economy and have moved their dominion from Asia to Europe. According to the Mercantilist approach, which constitutes the intellectual infrastructure of economic transformation, having precious metals such as gold and silver was considered as richness for countries. For this reason, imports should be reduced as they lead to the extraction of precious metals from the country; export, on the contrary, should be increased because it leads to the entry of precious metal to the country. Mercantilism, which was effective for about 300 years and was later criticized by David Hume and Adam Smith in particular, was started to be discussed again after the 20th century. In recent years, China's efforts to increase its gold and foreign exchange reserves, has led to the introduction of new concepts (Neo Mercantilism and New Mercantilism) related to mercantilism into the literature.

¹ Bu çalışma 26-27 Ekim 2017 tarihlerinde Trabzon'da düzenlenen 1. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Kongresi'nde sunulan bildiri özetinin geliştirilmiş halidir.

² Uzman, İller Bankası A.Ş. Adana Bölge Müdürlüğü, sdeveli@ilbank.gov.tr, ORCID: 0000-0003-2097-207X.

- Yazar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

In the light of these explanations the purpose of this study is; to examine of mercantilist approaches' effect on the dominance of China in the world economy. In this context, historical review and comparative analysis method were preferred. As a result of the examinations made, Mercantilist policies are thought to have important effects on China's struggle for domination.

Key Words: China, Mercantilism, Neo Mercantilism, New Mercantilism.

GİRİŞ

1450-1750 yılları arasındaki yaklaşık 300 yıllık bir dönemde özellikle Batı Avrupa'da etkili olan Merkantilizm, iktisadi düşünce tarihinde bir "okul" olarak değerlendirilmemekle birlikte, dünya ekonomisinde köklü bir değişimi temsil etmesi açısından önemli bir doktrin olarak kabul edilmektedir. Batı Avrupa'da başlayan bu değişim, Coğrafi Keşifler ve sömürgecilik hareketlerinin de etkisiyle çok hızlı bir şekilde dünyaya yayılmış ve bunun sonucunda 16. yüzyıl itibariyle dünya ekonomisindeki hâkimiyet yavaş yavaş Asya'dan Avrupa'ya geçmeye başlamıştır. Güçlü-korumacı bir devlet anlayışı, ülkelerin ihracata ağırlık verip ithalatı azaltması ve ülkelerin zenginliğinin sahip olduğu altın ve gümüş gibi kıymetli madenlerde olduğunu belirtmesi, bu değişimi başlatan en önemli faktörlerden biri olarak kabul edilen Merkantilizmin en temel özellikleridir.

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren etkisini kaybeden ve özellikle Fizyokratlar, David Hume ve Adam Smith tarafından ciddi biçimde eleştirilen Merkantilizm, iki dünya savaşı arasındaki dönemde "Neo Merkantilizm" olarak tekrar gündeme gelmiştir. Bu yaklaşıma göre I. Dünya Savaşı ve sonrasında ortaya çıkan Büyük Buhran dönemlerinin ekonomik etkilerini en aza indirmek isteyen ülkelerin serbest dış ticaret anlayışı yerine korumacı politikalar benimsemesi, Merkantilizmin tekrar canlanmasına neden olmuştur.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası ticaretin tekrar canlanması amacıyla IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar oluşturulmuş ve GATT gibi antlaşmalar imzalanmıştır. 1990'lara gelindiğinde serbest ticaret anlayışının iyice yayıldığı ve bunun sonucunda da NAFTA ve AB gibi antlaşma ve bölgesel paktların ortaya çıktığı görülmektedir. Aslında II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan tüm bu uluslararası kuruluşlar ve yapılan antlaşmalar başta Amerika olmak üzere Batılı ülkelerin güçlerini pekiştirme çabası olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde doların rezerv para birimi olarak kabul edilmesi de, Amerika merkezli bu çabanın en önemli ürünüdür.

2000'li yıllara gelindiğinde ise ülkelerin özellikle rezerv para cinsinden döviz tutma çabalarından kaynaklanan ve "kur manipülasyonu" yoluyla gerçekleştirilen yeni bir korumacılık yöntemi ile karşılaşmaktadır. "New Merkantilizm" olarak adlandırılan bu yaklaşım ile ülkeler döviz kurlarını kendi çıkarları doğrultusunda ayarlayarak, dış ticaretten en çok kazançlı çıkan ülke olmayı hedeflemektedirler (Atik, 2012:17).

Kur manipülasyonu konusunda en çok dikkat çeken iki ülke olan Amerika ve Çin, sıcak çatışmadan uzak bir şekilde döviz kuru üzerinden ekonomik bir savaş halindedirler. Çünkü Amerika, yuanın değerini kasıtlı olarak düşük tutmakla suçladığı Çin'in kur manipülatörü bir ülke olduğunu iddia etmektedir. Her ne kadar Çin bu suçlamaları kabul etmeyip döviz kurunun piyasa şartlarında belirlendiğini açıklasa da, Çin ile olan dış ticaretinde sürekli açık veren Amerika için bu durum, geçerli bir ekonomik savaş sebebi olarak kabul edilmektedir.

Çin'in politikalarında dikkat çeken bir diğer önemli nokta ise ülkenin sahip olduğu altın rezervlerini artırma çabasıdır. Çin dünyada altın üreten ülkeler arasında ilk sırada yer almakla birlikte, ülkelerin sahip olduğu altın rezervleri açısından Amerika'nın gerisinde kalmaktadır. Ancak 2011-2018 yılları arasında başta Amerika olmak üzere Almanya, İtalya, Fransa ve Japonya'nın altın rezervleri azalırken, Çin'in aynı dönem içerisinde altın rezervlerini neredeyse %50 artırdığı görülmektedir. Döviz

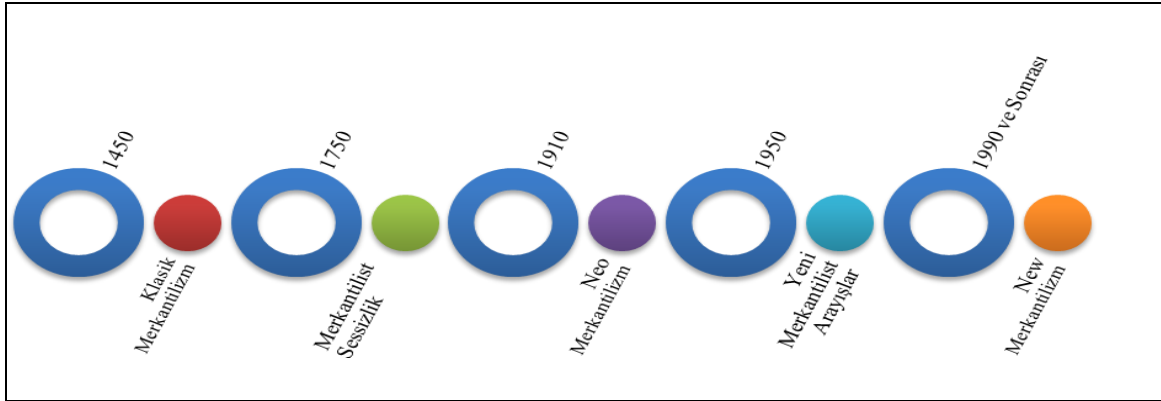
ve altın rezervlerinden hareketle ülkelerin sahip olduğu toplam rezerv miktarına bakıldığında 2018 yılında Çin'in 3,2 trilyon dolarlık rezervine karşılık, Amerika'nın toplam rezerv miktarı ise 450 milyar dolardır.

Bu çalışmada, 21. yüzyıl itibariyle dünya ekonomisinin bir numaralı aktörü olmayı hedefleyen Çin'in, bu amaç doğrultusunda uyguladığı birtakım politikaların Merkantilizm kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği incelenecektir. Çalışmanın giriş kısmını takip eden birinci bölümünde, geçmişten günümüze Merkantilizm olgusu ele alınarak; Merkantilizm, Neo Merkantilizm ve New Merkantilizm kavramları üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde, Amerika tarafından Merkantilist bir ülke olduğu iddia edilen Çin ile Merkantilizm ilişkisi araştırılacaktır. Sonuç kısmında ise ele alınan konuların genel bir değerlendirmesi yapılacaktır.

1. MERKANTİLİZMDEN NEW MERKANTİLİZME

Son birkaç yüzyıllık dönemde dünya ekonomisinde üç merkantilist dalga ortaya çıktığı görülmektedir. Birinci merkantilist dalga Fizyokratlar ve özellikle de klasik iktisatçılar tarafından yoğun biçimde eleştirilmişti. Neo Merkantilizm olarak adlandırılan ikinci dalga iki dünya savaşı arasındaki döneme denk gelirken, New Merkantilizm olarak anılan üçüncü dalgası ise döviz kurları ve toplam rezervler aracılığıyla etkili olmaya çalışmaktadır (Cwik, 2011:7). Dünya ekonomisinde dönem dönem ön plana çıkan bu Merkantilist dalgalar bir zaman çizelgesiyle de gösterilebilir.

Şekil 1. Merkantilist Zaman Çizelgesi

1.1. MERKANTİLİZM

1.1.1. Tarihsel Bir İnceleme

1450 ile 1850 yılları arasındaki yaklaşık 400 yıl boyunca dünyanın geri kalan kısmı, Avrupa kapitalizminin egemen olduğu bir ekonomik ve siyasi düzene uygun hale getirilmişti. Bu düzen önce İspanya ve Portekiz, daha sonra ise Hollanda, İngiltere ve Fransa olmak üzere denizaşırı Atlantik sömürge imparatorluklarının etrafında şekillenmişti. Ekonomik anlamda ilk uluslararası deneyim olan ve merkantilizm olarak bilinen bu yeni düzen, Avrupalı kurucuları tarafından çok özel bir şekilde kontrol edilmişti (Frieden, 2011:18).

“Merkantilizm” kavramı, ilk olarak Marquis de Mirabeau tarafından 1763 yılında yayınlanan “*Philosophie Rurale*” isimli kitabında yer almasına rağmen, “merkantil sistem”in asıl yaratıcısı Adam Smith'tir (Magnusson, 2009:5). Smith 1776 yılında yayınlanan “*Milletlerin Zenginliği*” adlı kitabının 4. kısmının 200 sayfadan fazlasını (s.428-642) merkantilist sistemin detaylı bir analizine ayırarak, bu sisteme bazı eleştiriler getirmişti. Dolayısıyla merkantilizm kavramı ilk olarak Mirabeau tarafından kullanılmakla birlikte, kavramı sistematize edip tüm yönleriyle ele alan kişi Adam Smith'tir.

Bir kavram olarak merkantilizm; Skolastik düşünce ile Adam Smith arasındaki tüm ekonomik teori ve uygulamaları kapsamak için yaygın olarak kullanılan bir terimdir (Reinert and Reinert, 2003:90). Bu açıklamaya göre uzun bir dönemi temsil ettiği düşünülen merkantilizmin kabaca 1450-1750 yılları arasında etkili olduğunu söylenebilir.

Bu dönemde fikirlerini ileri süren ve merkantilizmin gelişmesinde etkili olan düşünürlerin çoğu iş adamları, tüccarlar ve devlet adamlarından oluşmaktadır (Magnusson, 2009:25). Antoine de Montchretien, Jean Bodin, Thoman Mun, John Law, Jean Baptiste Colbert, Thomas Miles, Gerard de Mlynes, Edward Miselden, William Petty, Josiah Child ve John Locke merkantilist düşünürler olarak anılmaktadırlar (Cioran, 2014:93; Küçükkalay, 2014:323; Blaug, 1991a; Blaug, 1991b). Bir “okul” oluşturma amacı ile hareket etmeyen bu düşünürler, E.A.Johnson’ın da belirttiği gibi “kendi okullarının iktisatçısıydılar” (Yılmaz, 2010:3).

1.1.2. Merkantilizmin Temel Özellikleri

Merkantilizme göre devletler, güçlü bir ulusal ekonominin geliştirilmesinde kilit bir rol üstlenmelidir: Güçlü devlet, güçlü ekonomi (Holslag, 2006:135). Ekonomik büyümeyi belirlemeye ve ulusal ekonomik çıkarları siyasi yöntemlerle savunmaya çalışan bir devlet, merkantilizmin en temel özelliğidir (Holslag, 2011:369). Bu devlet anlayışı daha sonra dünya çapında askeri güç edinme ve sürdürme yönündeki çabayı teşvik etmiştir. Asker, silah ve mühimmat gibi masrafları karşılayabilmek için devletin paraya ihtiyacı vardı ve para, altın ve gümüşü. Bu şekilde gelişen merkantilist düşünceye göre büyük bir devlet, büyük bir askeri kuvveti ve yüksek miktarlarda parayı beraberinde getirecektir. Bu görevi yerine getirebilmek için ülkeler kendi hazinelerini kullanabileceği gibi, başka ülkelerin rezervlerini de kullanabilirler. Bu doğrultuda ithalat üzerine konulan tarifeler ve ihracatı teşvik edici politikaların yürürlüğe girmesi, ithalatı minimize edip ihracatı artıracaktır. Sonuçta bu durum ticaret fazlasına yol açacaktır. Devletin ithalattan daha fazla ihracat yapması, o ülkeye altın ve gümüş girmesini sağlayacaktır (Cwik, 2011:7).

Tüm bu açıklamalardan yola çıkarak kısaca ifade etmek gerekirse merkantilizm; 16. 17. ve 18. yüzyılın ilk yarısında etkili olan, bir devletin gücünün altın ve gümüş gibi kıymetli metal stoklarına dayandığını ileri süren, devletin ekonomik kalkınmasını dış ticaret yoluyla zenginleşmeye bağlayan, devletin ihracatı teşvik etmek amacıyla dış ticarete engeller ve tarifeler koyarak koruma yanlısı politikalar uygulayacağını savunan bir doktrindir (Laperche and Uzunidis, 2009:4).

Küçükkalay, merkantilizmin bu temel özelliklerinin millilik, müdahalecilik, metalist bir para sisteminin izlenmesi ve kolonyalistlik olmak üzere 4 ilke etrafında toplandığını belirterek, bu ilkeleri şöyle açıklamıştır (2014:324):

“Merkantilizmin izlediği politikalar özü itibariyle milli olmak zorundaydı. Ülkeler arasındaki savaşlar bir tür zenginlik kapma savaşıydı ve bunun için güçlü bir orduya ve sayıca fazla bir nüfusa ihtiyaç vardı... İkinci ilke doğal olarak müdahalecilikti. Bir ülkenin çıkarları, ancak güçlü bir iktidarın düzenleyici müdahaleleri tarafından sağlanabilirdi. Bu bakış açısı yalnızca uluslararası ekonomik ilişkilerin biçimlendirilmesinde değil, ülke içindeki ekonominin güdülmesinde de öne çıktı. Nerdeyse bütün Avrupa ülkeleri, İngiltere de dahil olmak üzere korumacılığa ve müdahaleci bir ekonomi yönetimine yöneldiler. Metalist bir para anlayışını oluşturan üçüncü ilke, son ilke olan kolonyalistlikle desteklendi. Kolonyalizm, sömürgeciliğe dönüştü ve tarihteki ilk sistemli ve geniş çaplı sömürgecilik ve köleleştirme faaliyetleri de böylece, düşünsel düzeyde meşruiyet kazanarak pratiğe yansımış oldu. Merkantilist düşünürler ise para, ticaret, paranın değeri, istihdam ve zenginlik gibi konularda düşünceler geliştirerek uygulamalara katkıda bulundular.”

1.1.3. Merkantilizmin Son Bulması

18. yüzyılda ortaya çıkan birtakım siyasi ve ekonomik gelişmeler, merkantilist sistemin etkilerini yavaş yavaş azaltmaya başlamıştır. Bu gelişmelerden en önemlisi şüphesiz ki modern endüstrilerin yükselişidir. Sanayi Devrimi ve modern fabrika sisteminin gelişmesi, yerli sanayilerin neredeyse her pazarda rakiplerini zorlayabileceği anlamına geliyordu. Dolayısıyla merkantilist engeller artık yersiz ve ülkeler için zararlı bir doktrin haline gelmişti. Bu gelişmelerin merkezi olan İngiltere, merkantilizmin giderek ağırlığının azalmasını en önemli aktörüdür. İngiliz ekonomisi geliştikçe, ticari kontrollerle ilgili memnuniyetsizlik daha çok artmıştır. Bunun sonucunda ise İngiliz sanayicileri, ülkenin dış ticarete uyguladığı birtakım engelleri ortadan kaldırmak istemişlerdir. Çünkü sanayicilere göre ticaretteki kısıtlamaları kaldırmak, dünya mallarına olan talebi artıracaktır. Bu sebeplerden dolayı İngiltere'nin üretici kesimi merkantilizme karşı bir antipati beslerken, serbest ticaret için güçlü bir istek oluşturmuştur. Tüm bu gelişmelerin sonucunda Londra dünyanın finans merkezi haline gelirken, diğer serbest ticaret yanlıları da ısrarla değişimden yana tavır sergiliyorlardı. İngiltere'nin uluslararası bankaları, İngiliz pazarını yabancılara açmak için güçlü bir nedene sahipti: Yabancılar, onlar için potansiyel müşteriydi. En nihayetinden serbest ticaret yanlıları uzun süren bir mücadeleden sonra kazanmışlardı (Frieden, 2011:20-22).

Aslında merkantilizmin kendi kendisini iktisat tarihinden silen bir doktrin olduğu düşünülebilir. İthalatın kısıtlanıp ihracatın artırılmasını savunması, altın ve gümüş gibi kıymetli madenlere sahip olmayı zenginlik sayması ve tüm bunlar için de güçlü bir devlet anlayışını benimsemesi özellikle Batı Avrupa'da sınırlarına sığmayan çok güçlü ülkeleri de beraberinde getirmiştir. Bu ülkelerin buldukları yeni pazarlarla yaptıkları ticaret, genel olarak sömürge anlayışıyla yürütülmekteydi. Bu ticari ilişkiyi istediği doğrultuda şekillendiren ve dolayısıyla da ticaret geliştikçe kazançlı olan taraf hep Batılı güçlerdi.

Böylece Avrupa'nın refahı için ortaya çıkan ve 18. yüzyılın ortalarında bu görevini tamamlayarak piyasa ekonomisine doğru geçişin bir habercisi konumuna gelen Merkantilizm, yine Avrupa'nın refahı için bir süre sessizliğe gömülecekti.

1.2. MERKANTİLİZMİN YENİDEN TARTIŞILMASI

1.2.1. Neo Merkantilizm

Bu yeni merkantilist dalga'nın ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden biri özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya ekonomisinde yaşanan problemlerdir. Bu problemler tüm dünyayı etkisi altına alan 1929 Krizi'ni beraberinde getirirken, krizin etkilerini en aza indirmek isteyen ülkelerin korumacı politikalara ağırlık vermesi, merkantilist düşüncenin tekrardan tartışılmasına neden olmuştur.

Neo Merkantilizmin en kapsamlı tanımlaması cari işlem fazlası sağlamaktır; yani ithalatın üzerinde sürekli bir ihracat fazlası verilmesidir. Bu pozitif ticaret dengesi bir taraftan hükümetin uluslararası prestijini artırırken, diğer taraftan da iç çatışmaları azaltarak genişletici bir politika için ekonomide dengeyi sağlamaktadır (Guerrieri and Padoan, 1986:30-32). Bu doğrultuda Neo Merkantilizmin, devletlerin uluslararası piyasadaki göreceli konumlarını artırmak için ekonomik zenginliklerini nasıl en üst düzeye çıkaracaklarını açıklamak isteyen bir doktrin olduğu söylenebilir (Ziegler, 2010:76).

I. Dünya Savaşı'nın bitiminden itibaren, dünya ekonomisindeki hâkimiyetini iyice pekiştirmek isteyen ABD, birtakım önlemler alarak var olan ekonomik kargaşadan en az zararlı kurtulmak istemiştir. Bu doğrultuda 1930 yılında Smoot-Hawley Tarife Yasası'nı yürürlüğe koyduktan sonra, ticarete engel ve kısıtlamalar getirmiştir. Bu hamlenin bir sonucu olarak da, uluslararası ticaret bozulmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise toparlanmak isteyen ülkeler, yerli sanayilerini yeniden inşa etmek için

korumacı önlemler almaya başlamışlardır. Sonuç olarak işsizlik ve yoksulluk gibi iki temel ekonomik problemle karşı karşıya kalan her ülke, çözüm olarak yine korumacı politikalara yönelmiştir. Bu da bir anlamda Merkantilizme geri dönülmesine neden olmuştur (Cwik, 2011:8).

1.2.2. New Merkantilizm

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan ekonomik problemleri en aza indirmek isteyen ülkeler eski alışkanlıklarından yola çıkarak tekrar korumacı politikalara yönelmek isteseler de, aslında serbest ticaret anlayışının bu krizin atlatılmasında daha etkili olabileceğine inanılıyordu. Bu doğrultuda tarife ve kotaları azaltmak ve uluslararası ticaretin önündeki tüm engelleri kaldırmak amacıyla 1947 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) imzalanmış ve 1 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe girmişti. İlerleyen yıllarda ise GATT ve benzeri tüm dünya ekonomilerini ilgilendiren antlaşmaların yanında, daha dar kapsamlı olan ticari birliklere de önem verilmiş ve Avrupa Birliği ve Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması (NAFTA) gibi bölgesel antlaşmalar imzalanmıştır. Hem küresel hem de bölgesel etkileri olan bu antlaşmalar ülkelerin korumacı politikalara olan ısrarlı yaklaşımlarını tamamen ortadan kaldırmamakla birlikte, dünya ekonomisinin bariz korumacı tarife ve kotalardan, daha yumuşak korumacılık biçimlerine doğru kaymasını sağlamıştır. “Kur manipülasyonu” yoluyla gerçekleştirilen bu yeni korumacılık anlayışı, herhangi bir merkantilist ülke tarafından bugüne kadar denenmemiş modern bir yöntemdir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra doların rezerv para birimi olarak kabul edilmesiyle birlikte ortaya çıkan Amerika merkezli dünya ekonomisine karşı çıkan bazı ülkeler, merkantilist politikalar doğrultusunda yerel para birimlerini manipüle ederek dolara karşı pozitif bir dış ticaret dengesini hedeflemektedirler (Cwik, 2011:9).

1988 yılında Dış Ticaret ve Rekabet Yasası'nı (Omnibus Foreign Trade and Competitiveness Act) çıkartan Amerika, bir ülkenin kur manipülatörü olarak ilan edilebilmesi için üç ana kriter belirlemiştir; cari fazlanın GSYH'nin %3'ünden fazla olmaması (daha sonra bu oran %2'ye düşürülmüştür), Amerika ile en az 20 milyar dolarlık bir dış ticaret fazlası vermesi ve tek taraflı döviz alımları ile kura müdahale etmesi. Bu kriterler doğrultusunda Amerika, ilk olarak 1994 yılında Bill Clinton döneminde Çin'i kur manipülatörü olarak suçlamış ve daha sonraki yirmi beş yıl boyunca ticari ortaklarından hiçbirine böyle bir suçlamada bulunmamıştı. Hazine Bakanlığı'nın 29 Mayıs 2019 tarihindeki raporunda ise 2018 yılında Amerika ile Çin arasındaki mal ticaret açığının 419 milyar dolara ulaştığı ve bir doların 6,92 yuan olduğu belirtilmekle birlikte, diğer taraftan Çin'in yine de bir kur manipülatörü olmadığı ama ekonomi politikalarının yakından takip edilmesi gerektiği çok net bir şekilde ifade edilmiştir. 5 Ağustos 2019 tarihinde ise 2008 finans krizinden sonra ilk kez dolar/yuan kurunun 7'yi geçmesi üzerine ABD Başkanı Trump, uzun bir aradan sonra Çin'i tekrar döviz kurunu manipüle etmekle suçladı. Çünkü Amerikan yönetimi, 3 trilyon doların üzerinde toplam rezerve sahip olan Çin'in dünya ekonomisinde rekabet avantajını elde etmek amacıyla bilinçli bir şekilde yuanın değerini düşük tuttuğunu savunuyor (Ulusoy, 2019; USDT, 2019:1-2).

2. ÇİN VE MERKANTİLİZM İLİŞKİSİ

2.1. ÇİN EKONOMİSİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

15. yüzyılın ortalarına kadar dünya ekonomisinin hâkimi olan Çin, bu dönemden itibaren içe kapanmayı tercih etmiş ve istemeyerek de olsa Avrupa merkezli bir dünya ekonomisinin oluşmasına yardımcı olmuştur. 1950'lerden itibaren tekrar kalkınma hamleleri yapan ve özellikle son birkaç on yıllık dönemde dünyanın en çok gelişen ülkelerinin başında gelen Çin, IMF'nin 2017 yılına ait GSYH verilerine göre Amerika'dan sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline gelmiştir (www.imf.org).

Farklı ülkelerin ekonomilerini karşılaştırmak için en önemli göstergelerden biri olan GSYH değerleri, 1990 yılı itibariyle Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Seçilmiş Ülkelerin GSYH Değerleri (Milyon Dolar)

Ülkeler	1990	2000	2010	2017	2023 (Tahmini)
ABD	5.963.125	10.252.350	14.992.050	19.485.400	24.670.538
Çin	398.623	1.214.915	6.066.351	12.014.610	19.580.597
Japonya	3.132.817	4.887.519	5.700.098	4.873.202	5.907.644
Almanya	1.592.591	1.955.283	3.423.466	3.700.613	4.937.232
Hindistan	326.608	476.636	1.708.460	2.602.309	4.329.940
Fransa	1.272.433	1.365.972	2.647.537	2.587.682	3.363.507
Birleşik Krallık	1.191.021	1.651.392	2.431.169	2.455.309	3.257.147
Brezilya	455.173	655.435	2.207.620	2.055.143	2.351.287
İtalya	1.170.287	1.144.880	2.129.020	1.938.679	2.395.573
Kanada	593.942	742.288	1.613.463	1.653.043	2.321.850
Rusya	-	279.033	1.638.463	1.577.525	1.818.398
Türkiye	207.375	273.085	772.290	851.521	958.259

Kaynak: (www.imf.org)

2017 yılına ait GSYH değerlerine göre sıralanan Tablo 1'e göre dünyanın en büyük ekonomisi ABD'dir. Ancak 1990 yılında ABD'yi Japonya, Almanya ve Fransa takip ederken; bu dönemde sıradan bir ekonomik güç olan Çin, 2010 yılı itibariyle birçok ülkeyi geride bırakarak ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumuna yükselmiştir. 1990 yılında ABD'nin sadece %7'si kadar bir safi hâsılaya sahip olan Çin, 2017 yılında bu oranı %62'ye çıkartmıştır. 2023 yılının tahmini değerleri incelendiğinde ise Amerika ile arasındaki farkı biraz daha kapatın Çin, bu sayede dünya ekonomi pastasındaki payını giderek artırmaya çalışmaktadır.

Çin'in 1992-2017 yılları arasındaki beşer yıllık dönemler ile 2018 yılına ait genel dış ticaret değerleri incelendiğinde ise, dış ticaret dengesinin pozitif olduğu söylenebilir. Bu durum Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Çin Ekonomisinin Genel Dış Ticaret Değerleri (Milyon Dolar)

Dış Ticaret Değerleri	1992	1997	2002	2007	2012	2017	2018
İhracat	84.940	182.792	325.596	1.220.060	2.048.782	2.263.371	2.494.230
İthalat	80.585	142.370	295.170	956.115	1.818.199	1.843.793	2.134.983
Dış Ticaret Hacmi	165.525	325.162	620.766	2.176.175	3.866.981	4.107.164	4.629.213
Dış Ticaret Dengesi	4.355	40.422	30.426	263.945	230.583	419.578	359.247
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)	105,4	128,4	110,3	127,6	112,7	122,8	116,8

Kaynak: (www.worldbank.org)

Tablo 2'ye göre Çin'in hem ihracatı hem de ithalatı artmakla birlikte, oransal anlamda ihracat ithalattan daha fazla arttığı için dış ticaret dengesinde ve ihracatın ithalatı karşılama oranlarında da artış olmuştur. 1992 yılında 84,9 milyar dolarlık ihracata karşılık 80,6 milyar dolarlık ithalat yaparak 4,3 milyar dolar dış ticaret fazlası veren Çin; 2018 yılına gelindiğinde ihracatını 2,5 trilyon dolara, ithalatını

ise 2,1 trilyon dolara çıkartmış ve bu sayede yaklaşık olarak 420 milyar dolarlık bir dış ticaret fazlasına ulaşmıştır. Böyle Çin’de ortaya çıkan bu fazla, ülkelerin dış ticaret performanslarını gösteren en önemli ölçülerden biri olan ihracatın ithalatı karşılama oranlarına da yansımış ve 1992 yılında %105,4 olan bu oran, 2018 yılında %116,8’e yükselmiştir.

Çin ekonomisinin genel dış ticaret değerleri incelendikten sonra, Çin’in hangi ülkelerle daha yoğun ticari faaliyetlerde bulunduğu da bakılabilir. 2018 yılının ihracat rakamlarına göre sıralanan Tablo 3’te, Çin’in en çok ihracat ve ithalat yaptığı ilk beş ülke gösterilmektedir.

Tablo 3. Çin’in Bazı Ülkelerle Olan Dış Ticaret Değerleri

Ülkeler	İHRACAT (Milyon Dolar)				İTHALAT (Milyon Dolar)			
	2007	2012	2017	2018	2007	2012	2017	2018
ABD	233.169	352.438	430.328	479.702	69.548	133.766	154.442	156.004
Hong Kong	184.438	323.445	279.211	302.960	-	-	-	-
Japonya	102.062	151.627	137.259	147.235	133.951	177.832	165.794	180.402
Güney Kore	56.432	87.674	102.704	109.029	103.752	168.728	177.553	204.566
Vietnam	11.895	34.213	71.617	84.016	-	-	-	-
Almanya	-	-	-	-	45.384	91.933	96.940	106.257
Avustralya	-	-	-	-	25.801	84.568	95.009	105.083

Kaynak: (www.worldbank.org)

Tablo 3’e göre Çin ürünleri en çok ABD, Hong Kong, Japonya, Güney Kore ve Vietnam’a ihraç edilirken; Çin’in en çok ithalat yaptığı ülkeler ise sırasıyla Güney Kore, Japonya, ABD, Almanya ve Avustralya’dır. 2018 yılına ait verilere göre Çin’in en çok ihracat yaptığı ilk beş ülkenin 2,5 trilyon dolarlık toplam ihracatın içerisindeki payı %45 iken, ithalatta bu oran %35’dir.

Tablo 1, 2 ve 3 beraber incelendiğinde Çin’in giderek büyük bir ekonomik güç haline geldiği görülmektedir. Her ne kadar GSYH değerleri dikkate alındığında ABD ilk sırada yer alsada; Çin, ABD ile olan farkı giderek kapatmaktadır. Dünya ekonomisi ile ilgili yapılan analizlerde mutlaka karşılaştırılan iki büyük güç olan bu iki ülke, dünyanın geri kalanı ile arasındaki farkı giderek açarken, kendi aralarında da sürekli bir mücadele içerisinde dirler.

2.2. ÇİN MERKANTİLİST BİR ÜLKE Mİ?

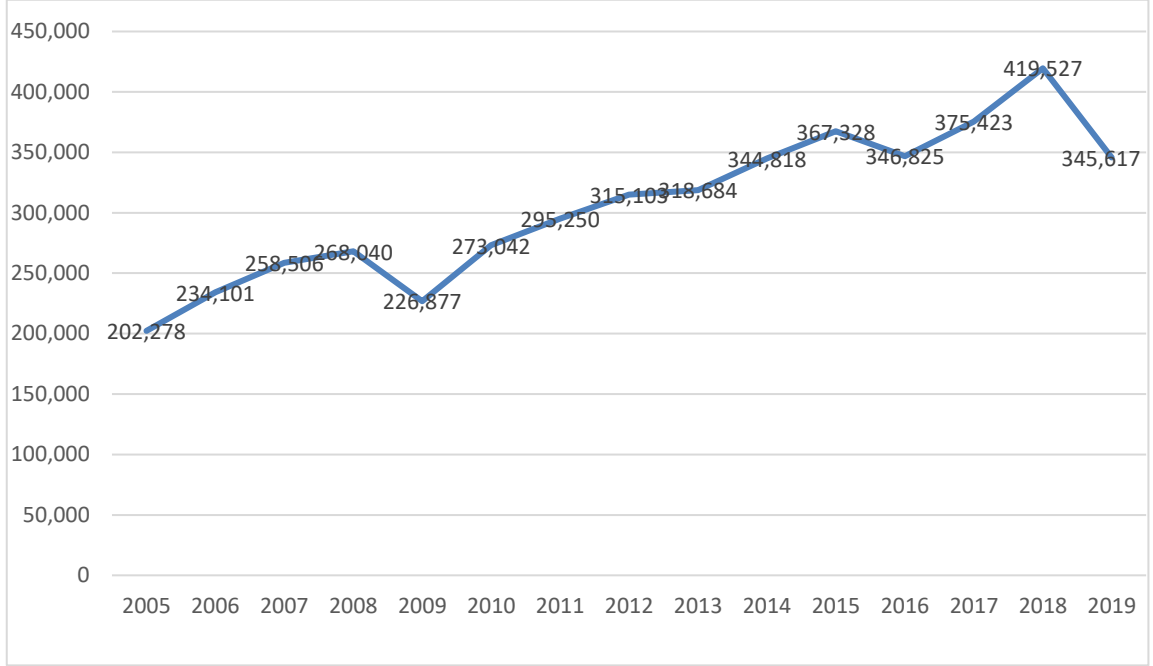
Son dönemlerde hızlanan dünya ekonomisindeki yayılcı politikaları nedeniyle Çin’in merkantilist bir ülke olduğu iddiaları güçlü bir şekilde tartışılmalı da, Çinli liderler merkantilizm suçlamalarını kabul etmemektedirler (Rodrik, 2013). Ancak Çin’in dolar/yuan kurunu kasıtlı bir şekilde düşük tutup tutmadığı konusunda farklı yaklaşımlar bulunmakla birlikte, Çin’in sahip olduğu döviz ve altın rezervlerini sürekli artırma çabası, merkantilizm ile ilişkilendirilebilecek iki önemli faktör olarak ön plana çıkmaktadır.

2.2.1. Döviz Rezervleri Açısından

Dünya Bankası’nın 1992 yılına ait verileri incelendiğinde başta Amerika, Japonya, Almanya, Kore, Rusya, İtalya, İngiltere, Fransa, Kanada, İspanya ve Hindistan olmak üzere birçok ülke ile dış ticaret açığı veren Çin’in, 2018 yılına gelindiğinde bu durumu tersine çevirdiği ve artık dış ticaretten kazançlı çıkan bir ülke haline geldiği görülmektedir (www.worldbank.org). Ancak Çin’in hem bu hızlı yükselişinden hem de iki ülke arasındaki ticaret dengesinin sürekli artan miktarlarda açık vermesinden

en çok tedirgin olan ülke Amerika'dır. Çünkü Amerika, Çin ile olan dış ticaret açığının devam eden bir sorun olduğunu ve Çin hükümetinin Yuanın değerini düşük tutmaya yönelik politikası nedeniyle daha da kötüleştiğini ısrarla vurgulamaktadır. Şüphesiz ki bu yaklaşım, ihracatı teşvik ederken aynı zamanda ithalatın azaltılmasını savunan (Rodrik, 2013) ve dolayısıyla da dış ticaret açıklarının zararlı olduğunu vurgulayan merkantilist görüşten kaynaklanmaktadır (Cwik, 2011:9). ABD'nin bu endişesi Grafik 1'de daha somut bir şekilde görülmektedir.

Grafik 1. Amerika'nın Çin ile Olan Dış Ticaret Açığı, 2005-2019, (Milyon Dolar)

Kaynak: (www.census.gov)

Amerika'nın Çin ile olan dış ticaret açığının yıllar itibariyle değişimi Grafik 1'de gösterilmiştir. Buna göre 2005 yılında 202 milyar dolar seviyelerinde olan dış ticaret açığı on dört yılda %70 artarak 2019 yılında 346 milyar dolara yükselmiştir. Amerika'nın 2019 yılındaki toplam dış ticaret açığının 617 milyar dolar olduğu göz önünde bulundurulursa, bu farkın yarısından fazlası Çin ile olan ticaretinden kaynaklanmaktadır. 2005-2019 yılları arasındaki Amerika'nın Çin ile olan toplam dış ticaret açığı ise yaklaşık olarak 4,6 trilyon dolardır.³

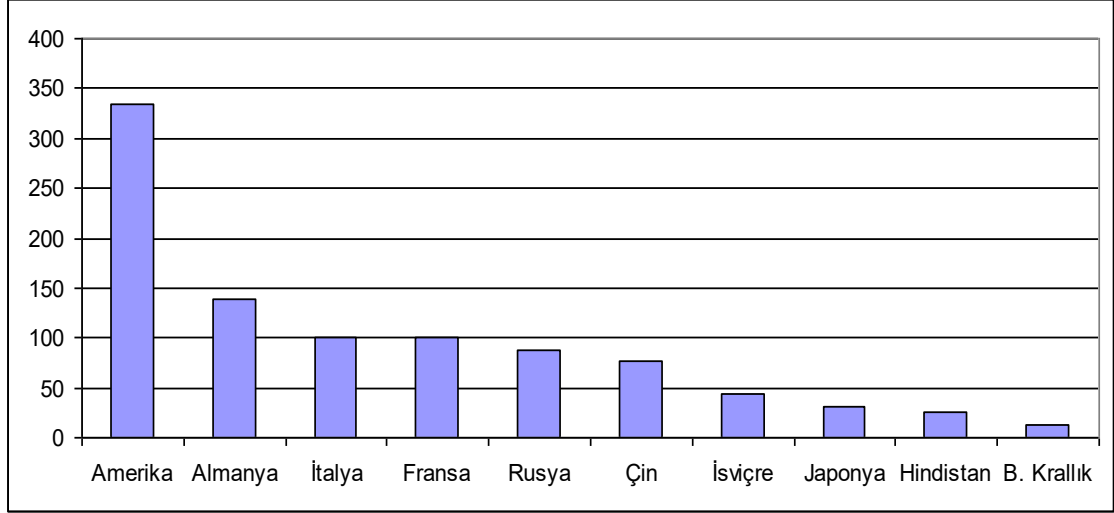
Her ne kadar iki ülke arasındaki ticarete Amerika sürekli açık veren taraf olsa da, yine de Amerika'nın en büyük ticaret ortağı olan Çin, aynı zamanda dünyanın dört bir yanındaki Amerikan varlıklarının en büyük resmi sahibidir. Bu sayede dünyada en fazla döviz rezervine sahip ülke haline gelen Çin (Neely, 2017:1), 2000 yılı Ocak ayında 156 milyar dolar seviyelerinde olan döviz rezervini, 2019 yılı Aralık ayında 3,1 trilyon dolara kadar çıkartmıştır. Bu rezervlerin yaklaşık olarak üçte ikisi dolardan; geriye kalan kısım ise euro, yen ve sterlinden oluşmaktadır (www.tradingeconomics.com). 2019 yılının son çeyreğinde 11,1 trilyon dolara ulaşan dünyadaki toplam resmi döviz rezervlerinin 6,7 trilyon dolar ile %61'inin dolardan oluştuğu dikkate alındığında, Çin'in bu toplam dolar rezervlerinin neredeyse üçte birine sahip olduğu görülmektedir (www.imf.org).

2.2.2. Altın Rezervleri Açısından

³ Bazı araştırmacılar Amerika ile Çin arasındaki buna benzer dış ticaret istatistiklerinin katma değeri yüksek ticareti yansıtmadığını savunsa da, özellikle son yıllarda bu iki ülke arasındaki mal ticaretinde büyük bir dengesizlik bulunmaktadır (Atkinson vd., 2017:12).

Döviz rezervlerinin dışında ülkelerin sahip oldukları altın rezervleri de rekabet güçlerinin önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Seçilmiş bazı ülkelerin 2018 yılına ait altın rezervleri Grafik 2’de gösterilmiştir.

Grafik 2. Seçilmiş Ülkelerin Altın Rezervleri, 2018 (Milyar Dolar)

Kaynak: (www.worldbank.org)

Ülkelerin 2018 yılına ait altın rezervleri incelendiğinde, Amerika’nın 335 milyar dolar ile en çok altın rezervine sahip ülke olduğu görülmektedir. Almanya 139 milyar dolarlık altın rezervine sahipken, İtalya 101, Fransa 100, Rusya 87, Çin 76, İsviçre 43, Japonya 31, Hindistan 25 ve Birleşik Krallık 13 milyar dolarlık altın rezervine sahiptir. Aslında bu grafikteki ülkelerin son birkaç yıla ait verileri incelendiğinde, hangilerinin altın rezervlerine daha fazla önem verdiği açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Grafik 5’teki ülkelerin 2011-2018 yılları arasındaki altın rezervlerinde meydana gelen değişiklikler Tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4. Seçilmiş Ülkelerin Altın Rezervleri, 2011-2018 (Milyar Dolar)

Ülkeler	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Amerika	400	435	315	315	277	300	339	335
Almanya	167	182	132	131	115	124	141	139
İtalya	121	132	95	95	84	90	102	101
Fransa	119	131	94	94	83	90	101	100
Rusya	45	51	40	47	48	59	77	87
Çin	52	57	40	31	60	68	77	76
İsviçre	52	55	40	41	35	38	43	43
Japonya	38	41	30	30	26	29	30	31
Hindistan	28	29	22	22	19	21	24	25
B. Krallık	16	16	12	12	10	11	13	13

Kaynak: (www.worldbank.org)

2018 yılının değerlerine göre sıralanan Tablo 4’e göre 2011-2018 yılları arasında Rusya ve Çin hariç diğer ülkelerin tamamının altın rezervlerinde azalma olmuştur. Her ne kadar 2011 yılında 400

milyar dolarlık altın rezervi bulunan Amerika'nın bu rezervi 2018 yılında 335 milyar dolara kadar gerilese de, dünyanın en çok altın rezervine sahip olan ülkesi hâlâ Amerika'dır. Çin ise aynı dönem içerisinde sahip olduğu altın rezervlerini neredeyse %50 artırarak 52 milyar dolardan 76 milyar dolara çıkartmıştır.

Ülkelerin sahip olduğu toplam rezerv miktarı incelendiğinde ise hangi ülkenin hangi rezerv türüne daha fazla önem verdiği açık bir şekilde görülmektedir. 2018 yılında en çok rezerve sahip ilk 10 ülkenin 2011-2018 yılları arasındaki toplam rezerv miktarlarında meydana gelen değişim Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. En Çok Rezervi Bulunan İlk 10 Ülke, 2011-2018 (Milyar Dolar)

Ülkeler	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Çin	3.255	3.388	3.880	3.900	3.405	3.098	3.236	3.168
Japonya	1.296	1.268	1.267	1.261	1.233	1.217	1.264	1.270
İsviçre	331	531	536	546	602	679	811	787
S. Arabistan	557	674	738	744	627	547	509	509
Rusya	497	538	510	386	368	377	433	469
Amerika	537	574	449	434	384	406	451	450
G. Kore	307	328	346	363	367	370	389	403
Hindistan	299	300	298	325	353	362	413	399
Brezilya	352	373	359	364	356	365	374	375
Almanya	234	249	199	193	174	184	200	198

Kaynak: (www.worldbank.org)

Dünya Bankası'nın 2018 yılı verilerine göre yaklaşık olarak 3,2 trilyon dolarlık toplam rezervi bulunan Çin, açık ara dünyanın en çok rezervine sahip ülkesidir. Çin'den sonra ikinci sırada gelen Japonya'nın 1,3 trilyon dolarlık rezervi bulunurken, Amerika ise 450 milyar dolarlık rezervi ile Çin'in oldukça gerisinde kalmaktadır. Tablo 4 ve 5 bir arada ele alındığında ise 2018 yılında Amerika'nın toplam 450 milyar dolarlık rezervinin içerisinde altın rezervlerinin oranı %74 iken, Çin'in 3,2 trilyon dolarlık toplam rezervinin içerisinde altın rezervlerinin oranı sadece %2,5'tir. Rezervlerinin büyük bir kısmını dövizden ve özellikle de dolardan oluşturan Çin'in bu politikası, merkantilist bir ülke olarak suçlanmasının en önemli nedenlerinden birisidir.

SONUÇ

Yaklaşık olarak 1450-1750 yılları arasında başta Batı Avrupa'da etkili olan merkantilizm, Coğrafi Keşifler ve sömürgecilik faaliyetleri ile birlikte etkisi tüm dünyada hissedilen bir doktrin haline gelmiştir. 1750'li yıllardan itibaren iktisat tarihindeki ağırlığı kaybolmakla birlikte, 20. yüzyılın her iki yarısında da tekrardan tartışılmaya başlanmıştır. Klasik merkantilist dönemden sonra ortaya çıkan merkantilizmle ilgili kavramlar, içinde yaşanan dönemin birtakım iktisadi faaliyetlerini açıklamak için kullanılmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısındaki korumacı politikalar "Neo Merkantilizm" olarak adlandırılırken, ikinci yarısındaki benzer uygulamalar ise "New Merkantilizm" olarak anılmaktadır.

20. yüzyılın son dönemlerinden itibaren ekonomik olarak iyice güçlenmeye başlayan Çin'in, özellikle Amerika tarafından döviz kurunu manipüle ederek korumacı politikalara yöneldiği iddia edilmektedir. Çin'in bu uygulamasındaki amacı şüphesiz ki dünyanın geri kalanı ile arasındaki mesafeyi

giderek açmaktır. Bu doğrultuda toplam rezerv miktarını ve bu rezerv içerisindeki döviz ve altın rezervlerini artırmaya çalışmaktadır. Dünya Bankası'nın 2018 yılı verilerine göre 3,2 trilyon dolarlık toplam rezerv miktarı ile Çin, dünyanın en çok rezervine sahip ülkesi konumundadır. Amerika ise 450 milyar dolarlık rezervi ile bu alanda Çin'in epey bir gerisinde kalmaktadır. Ülkelerin sahip olduğu altın rezervleri incelendiğinde ise Çin'in 76 milyar dolar olan rezervine karşılık, Amerika'nın 335 milyar dolarlık altın rezervi bulunmaktadır. Ancak ülkelerin sahip olduğu altın rezervlerine yıllar itibariyle bakılırsa, Amerika'nın azalan eğilimine karşı, Çin'in altın rezervlerini artırdığı görülmektedir.

Çin'in sahip olduğu toplam rezerv miktarının dışında ön plana çıkan bir diğer faktör ise dolar/yuan kurunun değeridir. 5 Ağustos 2019 tarihinde Çin, ABD Başkanı Trump tarafından döviz kurunu manipüle etmekle suçlandığında 7 civarında olan dolar/yuan kuru, 27 Mayıs 2020 tarihinde 7,20 seviyelerini görmüş ve 2 Haziran'da ise 7,10'a kadar düşmüştür. Çin ile olan dış ticaretinde sürekli açık veren taraf olan Amerika ise Çin'in ihracatını artırıp ithalatını azaltmak için yuanın değerini kasıtlı bir şekilde düşük tuttuğunu iddia etmektedir.

Çin'in güçlenen ekonomisinin kendisi için bir tehdit oluşturabileceğinin farkında olan Amerika, bu tehdidi ortadan kaldırmak veya en azından azaltmak için "merkantilizm" kavramını kullanmaktadır. Şimdiki güçlerini aslında farklı zamanlarda uygulanan merkantilist politikalara borçlu olan Batılı ülkeler, başta Amerika olmak üzere Çin'i merkantilist bir ülke olarak suçlamaktadırlar. Bunun en önemli nedeni Çin'in son dönemlerde artan yayılmacı politikaları olsa da, Çinli yetkililer merkantilizm suçlamalarını kesin bir şekilde reddetmektedirler.

KAYNAKÇA

- ATİK, Selda (2012), "Neo-klasik Teoriden Neo-merkantilist Sisteme: Küresel Finans Krizi Çerçevesinde Bir Değerlendirme", Türkiye Ekonomi Kurumu 3. Uluslararası Ekonomi Konferansı, 01.11.2012-03.11.2012, İzmir.
- ATKINSON, Robert; Nigel CORY and Stephen EZELL (2017), "Stopping China's Mercantilism: A Doctrine of Constructive, Alliance-Backed Confrontation", Information Technology & Innovation Foundation, 1-66.
- BLAUG, Mark (1991a), The early mercantilist: Thomas Mun, Edward Misselden, Gerard de Malynes, Edward Elgar Publication.
- BLAUG, Mark (1991b), The later mercantilist: Josiah Child and John Locke, Edward Elgar Publication.
- CIORAN, Zina (2014), "Theories of Monetary Policy: From the Mercantilist Pragmatism to the Modern Monetary Theories", The USV Annals of Economic and Public Administration, Vol 14(1-9); 92-101.
- CWIK, Paul (2011), "The New Neo-mercantilism: Currency Manipulation As a Form of Protectionism", Institute of Economic Affairs, Vol 31(3); 7-11.
- FRIEDEN, Jeffry (2011), The Modern Capitalist World Economy: A Historical Overview, D. MUELLER içinde, *Oxford Handbook of Capitalism* (s. 17-37), Oxford University Press, New York.
- GUERRIERI, Paolo and Pier Carlo PADOAN (1986), "Neomercantilism and International Economic Stability", International Organization, Vol 40(1); 29-42.
- HOLSLAG, Jonathan (2006), "China's New Mercantilism in Central Africa", African and Asian Studies, Vol 5(2); 133-169.
- HOLSLAG, Jonathan (2011), "China and the Coups: Coping With Political Instability in Africa", African Affairs, Vol 110(440); 367-386.
- INTERNATIONAL MONETARY FUND, İnternet Adresi <https://www.imf.org/> Erişim Tarihi: 15.05.2020.

- KÜÇÜKKALAY, Abdullah Mesut (2014), Dünya İktisat Tarihi, 1. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- LAPERCHE, Blandine and Dimitri UZUNIDIS (2009), The New Mercantilism and the Crisis of Global Capitalism: Elements for Discussion. 13th Conference of the Research Network Macroeconomics and Macroeconomic Policies, 30-31 Ekim 2009.
- MAGNUSSON, Lars (2009), Mercantilism, J. WIENER ve R.A. SCHRIRE içinde, *International Relations*, Vol 2, (s. 25-36), Eolss Publishers, Oxford.
- NEELY, Christopher (2017), Chinese Foreign Exchange Reserves, Policy Choices and the U.S. Economy, Federal Reserve Bank of St. Louis Working Paper Series, Missouri.
- REINERT, Sophus and Erik S. REINERT (2003), “An Early National Innovation System: The Case of Antonio Serra’s 1613 *Breve Trattato*”, *Istituzioni e Sviluppo Economico*, Vol 1(3); 87-124.
- RODRIK, Dani (2013), “The New Mercantilist Challenge”, İnternet Adresi: <https://www.project-syndicate.org>, Erişim tarihi: 15.04.2020.
- SMITH, Adam (1776), *An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*.
- TRADING ECONOMICS, İnternet Adresi <https://tradingeconomics.com/> Erişim Tarihi: 14.05.2020.
- ULUSOY, Merve (2019). “ABD’nin Çin’i Kur Manipülatörü İlan Etmesi ve Bu Durumun Olası Etkileri”, İnternet Adresi: <https://www.sde.org.tr>, Erişim Tarihi: 02.06.2020.
- UNITED STATES CENSUS BUREAU, İnternet Adresi <https://www.census.gov/> Erişim Tarihi: 13.04.2020.
- USDT (2019). U.S. Department of Treasury. Macroeconomic and Foreign Exchange Policies of Major Trading Partners of the United States.
- WORLD BANK, İnternet Adresi <https://www.worldbank.org/> Erişim Tarihi: 13.05.2020.
- YILMAZ, Şiir Erkök (2010), Dış Ticaret Kuramlarının Evrimi, 2. Baskı, Efil Yayınevi, Ankara.
- ZIEGLER, Charles (2010), “Neomercantilism and Energy Interdependence: Russian Strategies in East Asia”, *Asian Security*, Vol 6(1); 74-93.